

Gıybet Vaazı

KELÂM SIFATININ TECELLİSİ OLAN “DİL”

İnsandaki bütün huy ve yetenekler, bir yönüyle nîmet, diğer yönüyle âfet olabilecek özelliktedir. Bunlar, insanın olgunluk seviyesine göre ortaya çıkar. Şöyleki Cenâb-ı Hak, bizlere bütün kabiliyet ve imkânları, olumlu veya olumsuz her iki şekilde de işlemeye müsait bir “ham malzeme” olarak vermiştir. Yine insanoğluna lutfedilen her bir nîmet, ayrı bir sorumluluk yükler. Sorumluluğun derecesi, nimetler oranındadır. Bu durumda insana düşen, sahip olduğu bütün kabiliyet ve imkânları, en doğru şekilde ve tam yerinde kullanabilme maharetini göstermek ve onları nîmet hüviyetinde değerlendirebilmektir. Aksi hâlde başını bela ve musîbetlerden kurtaramaz.

Bu hakikat, Allah’ın kelâm sıfatının bir tecellîsi olarak insana verilmiş bulunan, en çok kullandığımız lisan kabiliyetimizde çok bârızdır. Bir kimse, eğer onu zikir ve şükür gibi hayırlı amellere âmâde kılsa bir cennet kuşu olur; fakat yalan, hakaret ve gıybet gibi kötü fiillere âlet ederse, o zaman da bir cehennem sermayesine dönüşür.

Bu bakımdan dilin hangi şekilde ve nasıl vazife göreceği, yani bir nîmet mi, yoksa bir âfet mi olacağı hususu, daha ziyâde kalbin durumuna bağlıdır. Çünkü dilimiz, kalbimize ve hissiyâtımıza tercümanlık yapmaktadır. Bir atasözünde “*Testinin içinde ne varsa, dışına o sızar.*” denilmiştir. Yani dil; yükselişimize de, çöküşümüze de en etkili bir vâsıttır.

Gerçekten de insanoğlunun başına gelen büyük musîbetlerin çoğu, aslında hep dil nîmetinin yanlış kullanılmasından kaynaklanmıştır.

Dünya ve âhîret musîbeti olan kötü zan, kusur gözetleme, ayıp araştırma, hasetleşme, arkadan çekiştirme ve dargınlık gibi rezâletlerin tamamı, bir bakıma zehirli kalplerde ve özellikle de dilde toplanır. Bunlar, ferdi ve topluluğu içinden yıkan ve musîbetler getiren en korkunç âfetler ve tehlikelerdir.

Sayırsız kötü vasıflarla âfet hâline dönen bir dil, artık öldürücü bir zehir gibidir ki, hem sahibini mahveder, hem de çevresini...

Hâsılı dil terbiyesi, insan hayatında en mühim eğitimlerden biridir. Çünkü âfet hâlinde zehir kusan bir dili, iyi yolda kullanmak bile istesenez, o yine zarar vericidir.

Hikmet nazarıyla seyredildiğinde görülür ki, yersiz ve mânâsız konuşmaması için dilin etrafına otuz iki diş ile âdetâ bir kale çevrilmiştir. Bu hâle ilâveten iki dudak da dişlerin önüne konularak sanki ikinci bir bent örülmüştür. Bütün bunlar, dilin muhâfaza zarûretinin bir ihtarı mâhiyetinde değil midir?

Diğer taraftan «*Kılıç yarası geçer, fakat dil yarası geçmez!*» ifadesi ile de dildeki âfete dikkat çekilmiş ve onun terbiyesine son derece îtina gösterilmesi gerektiğine işaret edilmiştir. Dolayısıyla dilin âfetlerini çok iyi bilmeli ve onlara karşı gerekli tedbirleri almalıyız. Bu tedbirlerin başı, sükûttur.

Dilin âfetleri içerisinde en başta dikkat edeceğimiz husus, hiç şüphesiz ki “**gıybet**”tir. Çünkü gıybet, dildeki en zehirli hançerdir.¹

GIYBET NEDİR?

Gıybet, Sözlükte “**uzaklaşmak, gözden kaybolmak, gizli kalmak**” gibi anlamlara gelen gayb kökünden isim olup aslında hem iyi hem de kötü sözlerle anmayı ifade etmekle birlikte terim olarak genellikle “**kötü sözlerle anma**” mânâsında kullanımı yaygınlık kazanmıştır.²

“**Gıybet nedir?**” sorusunun cevabını bir de Peygamber Efendimizden dinleyelim.

Ashâbıyla birlikte olduğu sırada onlara gıybetin ne olduğunu soran Hz. Peygamber, onların, “Allah ve Resûlü daha iyi bilir.” demeleri üzerine, gıybeti, “**Kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır!**” şeklinde tanımlamıştır.

Sahâbîlerden birinin, “**Ya kardeşimde o söylediğim durum varsa ne dersin?**” sorusuna ise, “**Söylediğin şey eğer onda varsa gıybet etmişsindir. Şayet yoksa ona iftira ve bühtanda bulunmuş olursun.**” cevabını vermiştir.³ Buna göre, konuşulanların gıybet

¹ Şebnem Dergisi Yıl: 2006 Ay: Eylül Sayı: 19

² MUSTAFA ÇAĞRICI, "GIYBET", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/giybet> (16.04.2018).

³ Müslim, Birr, 70

olarak değerlendirilmesinde esas olan hakkında konuşulan kişinin o vasıfları taşıyıp taşınamaması değil, hoşlanmayacağı bir şekilde insanın arkasından konuşulup çekiştirilmesidir. Bu yüzden o kişinin gerçekte öyle olması veya konuşulanların yeri geldiğinde o kişinin yüzüne de söylenebileceğinin düşünülmesi, insana gıybet etme hakkını vermediği gibi, böyle bir savunma geliştirmek de gıybeti meşru kılmamaktadır.

Peygamberimizin Gıybetine Karşı Tavrı Nasıldı?

Hz. Âişe, genç yaşta müminlerin annesi olma şerefine nail olan güzide insan... Hz. Âişe, sadece vefalı bir eş değil, aynı zamanda güçlü zekâsı ve hafızasıyla Allah Resûlü'nün terbiyesinde yetişmiş mükemmel bir talebeydi. Âişe (ra), Allah Resûlü'nün kimi zaman takdirine, kimi zaman ise ikazına neden olan davranışlarını bizzat kendisi sonraki nesillere naklediyordu. Kendisinin rivayet ettiği olaylardan biri, Hz. Peygamber'in eşlerinden Safiyye bnt. Huyey ile alâkalıydı. Hanımları arasında, Hz. Peygamber'e en çok düşkün olan Hz. Âişe, Resûlullah'la birlikte bulunduğu bir gün, Safiyye bnt. Huyey hakkında hoş olmayan bazı sözler söylemişti. Hz. Peygamber'e, Safiyye'nin boyunun kısa oluşunu ima edercesine eliyle işaret ederek, **“Ey Allah'ın Resûlü, sana Safiyye'deki şu hâl yeter.”** demişti. Allah Resûlü (sav), hemen Âişe'yi ikaz ederek, **“Sen öyle bir söz söyledin ki, o söz denize karışsaydı denizin suyunu bozardı.”** buyurmuştu.⁴

Safiyye validemizle ilgili olayda olduğu gibi, kişinin duyduğunda hoşlanmayacağı türdeki sözler, genel olarak gıybet, dedikodu olarak bilinmekte ve bu tür davranışlar Allah Resûlü tarafından âdeta denizi kirletecek kadar kirli görülmektedir. İnsanın kalbinin kırılmasına, onurunun incinmesine, insanlar arasındaki sevgi ve saygı bağlarının incelmesine neden olması dolayısıyla Allah Resûlü, insanları gıybetten şiddetle sakındırmıştır.

Kur'an Gıybeti Yasaklıyor

İnsan, gıybet yaparak elde ettiği hazzın çekiciliğine kapılarak kalbini karartma pahasına bu fiili alışkanlık hâline getirir. Bu durumun iğrençliği ilâhî kelâmı da ifade edilmekte ve gıybet, ölü eti yemeye benzetilmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz, diğerinizi arkasından çekiştirmesin (gıybetini etmesin). Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O hâlde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyle çok kabul edendir; rahîm (sonsuz merhamet sahibi)dır.”⁵

Gıybet edenler ve insanları nâmus ve haysiyetleri bakımından çekiştirenler, ölü bir mü'min kardeşinin etini yiyenler şeklinde tasvir ve temsil olunmaktadır.

Bu Kur'ânî teşbihte pek ince ve derin nükteler vardır. Gerçekten gıybet olunan kişi, yanımızda olmadığı için, hakkında konuşulanları duyamamak ve kendisini müdafaa edememek bakımından bir ölüye, mü'min olmak itibarıyla de bir kardeşe benzediği açıktır.

O kardeşimizin yokluğundan istifâde ederek gıybet etmek sûretiyle onun haysiyet ve şerefine tecavüzde bulunmak, çekiştire çekiştire onun etini yemek şeklinde bir saldırı ve canavarlığı andırır. İnsanın şeref ve haysiyeti, âdeta vücut iskeletini örten bir et gibidir. Onu ayıplarını ve kusurlarını dökmek sûretiyle didikleme, bir hayvanın herhangi bir leşi çekiştire çekiştire dişlemesinden daha cânîyâne ve gaddarâne değil midir?

Hucurât Sûresi'ndeki bu âyet-i kerîmelerde:

-İnsanların birbiriyle alay etmemesi,

-Başkasını küçük görmemesi,

-Kötü lâkaplar takmaması,

-Sû-i zanda bulunmaması,

⁴ Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 51

⁵ Hucurât, 49/12

-Başkasının kusurlarını araştırmaması,

-Gıybet etmemesi emredilmektedir.

Görüldüğü üzere zikredilen ahlâkî zaafaların çoğu, dil ile gerçekleşmektedir.⁶

Gıybetin Türleri

Gıybet, insanların dış görünüşleri veya fiziksel bazı kusurları ile ilgili olabildiği gibi, kişinin ailesi, soyu, ırkı, huyu, ahlâkı veya diniyle alâkalı da olabilir. Kişiyi kızdıran, kıran veya onurunu ve gururunu inciten lakaplar takmak da gıybetedir. Çoğu zaman insanın arkasından konuşarak sözle yapılan gıybet, kimi zaman da bir kaş göz hareketiyle, bükülen bir dudakla veya el kol hareketiyle, hatta göz kırpmayla da gerçekleşebilir. Eğlence ve mizah gayesiyle veya şaka niyetiyle de olsa başkasını taklit etmek de gıybetidir. Nitekim bir defasında Allah Resûlü'nün yanında birisinin taklidi yapılmış, Hz. Peygamber ise onun bu davranışından hoşlanmayarak, **“Elime dünyayı verseler bile bir başkasının taklidini yapmam; bundan asla hoşlanmam.”** demiştir.⁷ Gıybet bazen açıkça ifade edilmese de, yazıyla, imayla, kurnazca dile getirilen kinayeli sözlerle de gerçekleşebilir. Hatta gıybetin bu türü, kötü zan ve şüpheler uyandırabilmesi, dolayısıyla açıkça söylenmesinden daha tehlikeli durumlar yaratabilir. Her ne şekilde olursa olsun, kişiyi aşağılayan, küçümseyen, onun şeref ve haysiyetini yaralayan bu türden davranışlar, insanı yaratılanların en şerefli, en değerlisi olarak gören İslâm dini tarafından kesin bir şekilde yasaklanmıştır.

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ

“İnsanları dilleri ile arkalarından çekiştiren ve karşılarında kaş göz hareketleri ile onlarla alay eden herkese yazıklar olsun!”⁸ buyuran Allah Teâlâ, böyle fiillerin insanı âhirette azaba düşüreceğini bildirmektedir.⁹

Neden Gıybet Ediyoruz?

Kişiyi gıybet etmeye yönelten ve buna zemin hazırlayan bazı durumlar söz konusudur. İnsan, içindeki öfke ve intikam ateşini söndürmek amacıyla, “bu ateşi daha da alevlendireceğini hesaba katmaksızın”, gıybeteye yönelebilir. Ya da içinde bir türlü yenemediği haset ve kıskançlık duygusunu gıybetle gidermeye çalışabilir. Kibir, gösteriş, küçümseme gayesiyle, gıybeteye başvurabilir. Oysa gıybet, insanların kusurlarını anlatıp onları küçülterek kendisini yüceltmek isteyen âciz kimselerin faaliyetidir. İnsanın sayılamayacak kadar çok olan hatalarını örtme amacıyla diğerlerinin kusurlarını ortaya çıkarma ihtiyacıdır. Böylece, kusursuz ve mükemmel olmayan insanoğlu, kendi günahlarını telâfi etmek yerine, başkalarının günahını diline dolayarak kendininkilere bir yenisini eklemektedir. Kardeşini yargılayıp kinayamayacak kadar günahkâr olan insan, onun ayıbını ortaya çıkararak ve onu kötüleyerek iyi olamayacağı gibi, kardeşini küçülterek de kendisini yüceltmez.

Gıybetin öncesinde ona doğru gidilen yolda kişi gıybetle ilişkili birtakım davranışlara yönelir. Öncelikle o insan hakkında olumsuz birtakım zan ve şüpheler besler. Bir bakıma insan, diliyle gıybet etmeden önce, **sû-i zan** besleyerek kalbiyle gıybet eder. Mümin kardeşi hakkında asılsız, temelsiz, yersiz birtakım kuşkulara dayanarak, çoğu zaman gerçekle alâkası olmayan zanlarla hareket eder, sonra bu kötü zanların doğru olup olmadığını merak ederek araştırmaya başlar. Böylece **“tecessüs”** adı verilen, insanların mahremiyetlerini araştırma faaliyetine geçilmiş olur. Gıybet eden kişi, insanların özel hayatlarını, hata, kusur ve günahlarını araştırıp tecessüste bulunmayı alışkanlık hâline getirerek, söz konusu ayıpları kendisi için malzeme yapmaya çalışır. Oysa Allah Resûlü, tecessüssün gıybeti doğuracağına işaret ederek bu tehlikeye karşı insanları şöyle uyarmaktadır:

عَنْ أَبِي بَرزَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ): يَا مَعْشَرَ مَنْ آمَنَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يَدْخُلِ الْإِيمَانُ قَلْبَهُ لَا تَعْتَابُوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ اتَّبَعَ عَوْرَاتِهِمْ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ يَتَّبِعِ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ فِي بَيْتِهِ.”

“Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hâllerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hâllerini araştırırsa Allah da onun gizli hâlini araştırır. Allah kimin gizli hâlini araştırırsa onu evinde (gizlice yaptıklarını ortaya çıkararak) bile rezil eder.”¹⁰

⁶ Şebnem Dergisi Yıl: 2006 Ay: Eylül Sayı: 19

⁷ Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 51

⁸ Hümeze, 104/1

⁹ Hümeze, 104/4-9

¹⁰ Ebû Dâvûd, Edeb, 35

Gıybet ile ilgili ihtarlar

Gıybetin hazırlık safhası olan kötü zan ve tecessüsle elde edilen bilgiler, dile dökülerek gıybet edilmiş olunur. Kötü zan ve tecessüssün gıybeti doğurması ve bunların aralarındaki sıkı ilişki dolayısıyla Allah Teâlâ, kullarını şu şekilde uyarmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَعْضُكُم بَعْضًا

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın.”¹¹ Zan, tecessüs, gıybet gibi davranışlarla insanların gizli hâllerini araştırmanın onlar arasında fesada neden olacağına işaret eden Sevgili Peygamberimiz, ayıpları dile getirmek yerine örtmeyi emretmiştir. Zira bir Müslüman diğerinin ayıbını örttüğünde, Allah Teâlâ'nın da âhirette onun ayıbını örteceğini müjdelemiştir.¹² Hz. Peygamber, insanlar arasında sevgi ve saygıyı yok eden, kin, nefret, haset, düşmanlık tohumları eken davranışlara karşı ümmetini uyarılmış ve onlara kardeş olmalarını öğütlemiştir:

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) قَالَ:

“إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحَسَّسُوا وَلَا تَجَسَّسُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا.”

“Zandan sakının. Çünkü zan, sözlerin en yalanıdır. Birbirinizin eksikliğini görmeye ve işitmeye çalışmayın. Özel hayatınızı da araştırmayın. Birbirinize haset etmeyin. Birbirinize arkanızı çevirip küsmeyin. Birbirinize nefret ve düşmanlık da beslemeyin. Ey Allah'ın kulları! Birbirinizle kardeş olun!”¹³

İnsanların arkalarından konuşarak gıybet etmeyi yasaklayan Resûl-i Ekrem, **“Ashâbımdan hiç kimse bana bir başkası hakkında (beni rahatsız edecek) bir şey iletmesin. Zira ben sizin karşınıza (hakkınızda her türlü güvensizlikten) salım olan bir kalple çıkmayı arzu ediyorum.”**¹⁴ buyurarak ashâbının birbirleri hakkında söz taşıyıp gıybet etmelerini engellemeyi amaçlamıştır. İnsanlar arasında huzuru bozan bu tür fiillerin âhirette de azaba neden olacağını bildirmiştir. Nitekim Allah Resûlü, mi'rac'a çıkarıldığında gıybet edenlerle ilgili şahit olduğu bir durumu şöyle nakletmiştir: **“Mi'raca çıkarıldığım zaman bakırdan tırnakları olan bir topluluğa rastladım. Tırnaklarıyla yüzlerini ve bağırlarını tırmalıyorlardı. 'Bunlar kimlerdir?' diye sordum. Cebrail, '(Gıybet etmek suretiyle) insanların etlerinden yiyen ve şereflerine saldıranlardır.' cevabını verdi.”**¹⁵ Mümin kardeşinin gıybetini yapmayı onun etinden yemeye benzeten Allah Resûlü, bu davranışın âhirette cezasız bırakılmayacağını şu şekilde haber vermektedir: **“Her kim Müslüman bir adam(ın gıybetini etmesi) sebebiyle (onun ölü etinden) bir lokma yiyecek olursa, Allah ona o yediği et kadar cehennem (ateşin)den yedirecektir. Kime (gıybetini yaptığı) bir Müslüman sebebiyle bir elbise giydirilirse bunun bir misli de kendisine cehennem ateşinden giydirilecektir.”**¹⁶

“Kişiye günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter.” buyuran Peygamber Efendimiz,¹⁷ insanların düşünmeksizin ağızlarından çıkıveren sözler sebebiyle cehenneme girebileceklerini bildirmiştir. Bu yüzden Allah Resûlü, gıybet konusunda oldukça titiz davranmış ve eşi Hz. Âişe'nin naklettiğine göre, ismini zikrederek kimse hakkında kötü konuşmamıştır. Bunun yerine, insanların olumsuz davranışlarını gördüğü zaman onları düzeltmek için, **“İnsanlara ne oluyor da şöyle şöyle yapıyorlar?”** gibi genel ifadeler kullanmayı tercih etmiştir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) :

“مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ...”

“Ya hayır söylemeyi ya da susmayı” emreden Allah Resûlü,¹⁸ gıybet ve dedikodu yaparak kötü şeyler konuşmak yerine susmayı önermiş ve dilini bunlardan koruyabildiğinde kişinin cennete girebileceğini müjdelemiştir.¹⁹

¹¹ Hucurât, 49/12

¹² Müslim, Zikir, 38

¹³ Buhârî, Edeb, 57

¹⁴ Ebû Dâvûd, Edeb, 28

¹⁵ Ebû Dâvûd, Edeb, 35

¹⁶ Ebû Dâvûd, Edeb, 35

¹⁷ Ebû Dâvûd, Edeb, 80

¹⁸ Buhârî, Edeb, 85

Gıybet Sayılmayan Durumlar

Dünyevî ve uhrevî yönden pek çok zarara neden olması dolayısıyla haram kılınmış olan gıybet fiiline bazı istisnâî durumlarda ruhsat verilmiştir. Meselâ evlenmek isteyen ve nikâh için namzed gördüğü bir şahsı araştıran kimseye veya ticârî bir ortaklık teşebbüsü için bilgi toplayan bir şahsa; gıybet olur korkusuyla bilinen doğruları söylememek, neticede cemiyet hayatı açısından daha büyük yanlışlara sebep olmaktadır. Öyleyse, bu tür hâllerde umûmun menfaati, şahsın hürmetinden önde gelir. Zararlı bir insanın kusurlarını açığa koymak sûretiyle diğer insanları ondan korumak, vicdânî ve insânî bir zarurettir. Bu gerçekleri açıklamak da, ancak ilgili şahıslarla sınırlıdır. Kişinin îcâb etmeyen mahrem hâllerini ortaya koymak veya ilgili-ilgisiz herkese anlatmak, haramdır.

Yine hakkın tesbit ve tevzî edildiği yerler olan mahkemelerde, adâletin tam ve eksiksiz yerine getirilmesi için, şâhitlerin, hakikati olduğu gibi nakletmesi de zarûridir. Burada da gıybet endişesi taşınmamalıdır. Bu sebeptendir ki, bir kimsenin kusurundan bahsederken, bu söylenen sözlerin dînî cevaz hudutları içinde olup olmadığına son derece dikkat etmek lâzımdır.

Mümine Yakışan Tavr

Bu istisnâî hâllerin dışında insanların kusurlarını örtmek ve affetmek, her mü'minin şîârı olmalıdır. Bu, en mühim ahlâkî vasıflardan biridir ve insanın kemâlini gösterir. Başkalarının ayıplarını meydana koymadan önce şahsî kusurlarımızı gözden geçirmeliyiz. Her mü'min düşünmelidir ki; Cenâb-ı Hak, merhameti muktezâsı, kullarının kusurlarını örtmekte ve onlara af ve mağfiret vaad buyurmaktadır. Allah, ayıp örtenlerin nice kusurlarını örter. Ne mutlu o mü'mine ki, kendi ayıplarını görmekten başkalarının kusurlarını araştırmaya vakit bulamaz.

Hz. Peygamber tarafından, **“elinden ve dilinden emin olunan insan”** olarak tanımlanan Müslüman, kalbiyle sû-i zan besleyen, diliyle gıybet eden, insanları arkalarından çekiştiren, onların kusurlarını araştıran, ayıplarını ortaya döken, sözleriyle kardeşini yaralayan insan değildir. İmanı gereği, güzel ahlâkla donanan Müslüman, kardeşinin mahremiyetine dil uzatarak onun şerefini, haysiyetini incitemez. **“Müslüman'ın, Müslüman'a malı, ırzı ve kanı haramdır. Kişiyi Müslüman kardeşini hakir görmesi günah olarak yeter.”** buyuran Allah Resûlü, Müslümanların birbirlerine dil uzatmak yerine bu tür sözlere karşı birbirlerini savunmalarını istemiştir: **“Kim Müslüman kardeşinin iffetini korursa Allah da kıyamet gününde onun yüzünü cehennem ateşinden korur.”** buyurarak müminlerin boş iş ve sözlerden yüz çevirip dayanışma içinde olmaları gerektiğini bildirmiştir. Bir vücudun organları gibi birbirlerine kenetlenmiş olan Müslümanlar kardeştir ve buna göre Müslüman'ın kardeşini ne sözleriyle ne de davranışlarıyla incitmesi helâldir. Gıybet etmek suretiyle kardeşinin hakkına girmiş olan kişinin hem kardeşinden hakkını helâl etmesini istemesi hem de kul hakkına sebep olduğu için Rabbinden af dileyip tevbe etmesi gerekmektedir.

Koğuculuk

Gıybet, kolaylıkla gerçekleşebilen, zamanla sıradanlaşarak kişiyi rahatsız etmeyen ve insanlar arasında hızla yayılabilen bir hastalıktır. Önlem alınmadığında hem fert hem de toplum için çok daha ciddi sorunlara kaynaklık edebilmektedir. Gıybetle başlayan afetler zinciri insanlar arasında kin, nefret, düşmanlık, bozgunculuk meydana getirebilecek fiilleri tetiklemektedir. Bunlar arasında, gıybetin ilerlemiş ve gelişmiş hâli olarak karşımıza dedikodu ve koğuculuk/nemîme çıkmaktadır. İnsanlar arasında bozgunculuk çıkarmak maksadıyla söz taşıma, gıybet etme, dedikodu yapma anlamına gelen koğuculuk, birey ve toplum ahlâkî açısından çok tehlikeli bir davranıştır. Koğuculuk yapan kimse, insanların arasını bozmak, düşmanlık yaratmak için doğru veya yanlış olan sözleri taşır, hoş olmayan durumları açıklar. Kişinin aleyhinde söylenmiş sözleri ona ulaştırır, haset ve nifak üzerine kurduğu planlarıyla insanları birbirine düşürür. Koğuculuk ve dedikodu yapan kimseler, insanların birine bir türlü diğerine başka türlü davranan, ikiyüzlü, şerrinden emin olunmayan, güvenilmez insanlardır. Allah Resûlü, **“İnsanların en kötüsü, kötülüğünden dolayı insanların kendisinden sakındığı kimsedir.”**²⁰ buyurarak bunların kötülüklerine karşı insanları uyarmıştır.

Koğuculuk, birkaç kişi arasında gerçekleşebilen gıybet fiilinin sınırlarını genişletme ve daha fazla kişiyi gıybeteye ortak etme faaliyetidir. Bu yönüyle gıybetten daha tehlikelidir. İnsanın ruhuna işleyen, vicdanını körelten bu davranış, alışkanlık hâline getirildiğinde artık kişi bundan rahatsızlık da duymamakta, âdeta dedikodudan zevk almaktadır. İnsanın ruhsal durumunu olumsuz etkileyen, kişiliğini bozan bu davranış, Kur'an tarafından da **“iğrenç”** olarak nitelendirilmektedir. Konuyla ilgili olarak Allah Resûlü (sav) şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz Yüce Allah, annelere hürmetsizlik etmeyi, kız çocuklarını diri diri gömmeyi ve**

¹⁹ Buhârî, Hudûd, 19

²⁰ Muvatta', Hüsnü'l-hulk, 1

üzerine düşeni yapmamayı, hak etmediğini istemeyi size haram kılmıştır. Sizin için üç şeyi de çirkin görmüştür: Dedikodu, mali zayi etmek ve anlamsız çok soru sormak!”²¹

Toplumdaki sevgi ve saygı bağlarını körelterek bunun yerine kin ve nefreti yerleştiren, insanlar arasında güvensizlik yaratan, toplumun huzurunu bozan dedikodu ve koğuculuk insanın yalnız dünyasını değil, âhiretini de karartmaktadır. **“Sizin en şerliniz, söz götürüp getirmek suretiyle koğuculuk yaparak birbirini seven iki kişi arasını açanlardır.”** buyuran²² Hz. Peygamber, koğuculuğun âhiretteki cezasıyla ilgili insanları uyarmıştır. Nitekim Allah Resûlü, bir kabristana uğradığı sırada orada yatanlardan iki kişinin azap gördüğünü söylemiş ve bunun sebebine şöyle işaret etmiştir: **“Onların azapları öyle büyük bir şeyden dolayı değil. Biri idrarın (üzerine sıçramasın)dan sakınmazdı, diğeri de koğuculuk yapardı.”**²³ Hayatın her alanında sıklıkla karşılaşılan, yaygınlığından dolayı günah olarak algılanmayıp önemsenmeyen bir davranış olan dedikodu, kimi zaman da çeşitli çıkarlar sağlamak maksadıyla mevki ve makam sahibi insanlara ulaştırılmaya çalışılmaktadır. Küçük menfaatler uğruna bu tür alçaltıcı davranışlarda bulunmayı Resûlullah kesinlikle hoş görmemiştir. Nitekim ashâb-ı kirâmdan Huzeýfe'ye (ra) bir adamın yöneticilere başkaları hakkında laf taşıdığı söylendiğinde Resûlullah'ın bu konuda şöyle dediğini bildirmiştir: **“(İnsanlar arasında) laf taşıyan kişi cennete giremez.”**²⁴

İslâm dininde, insanların onurlarına dil uzatmak suretiyle saygınlıklarından koparılan her parça, onların etini yemek kadar iğrenç görülmüştür. Ancak günümüzde bir eğlence unsuru imiş gibi gösterilen dedikodu faaliyetleri, özellikle iletişim araçları ile merak ve ilgi uyandıracak tarzda sunulmakta, bu şekilde âdeta bir gıybet sektörü meydana getirilmektedir. Yaygınlığından dolayı ayıp ve günah olarak benimsenmeyen gıybet ve dedikodunun yol açtığı olumsuzluklar görmezden gelinmekte, hatta bunlar bir anlamda teşvik edilmektedir. Dinî ve ahlâkî boyutunun yanında psikolojik ve sosyolojik açıdan da birey ve topluma çeşitli zararlar veren gıybet ve dedikoduyla başa çıkmada öncelikle İslâm'ın ahlâk değerlerine bağlılık gösterilmelidir. Ayrıca kişi, gıybetin konuşulduğu ortamlarda bulunmamaya özen göstererek, gıybeti dinleyerek teşvik etmekten uzak durarak, bu insanlardan yüz çevirip onları ikaz ederek bu tür davranışları engelleyebilir. İnsan, gıybetle başkasını küçültmeye çalışırken kendisinin hem kullar hem de Allah nezdinde ne kadar küçüldüğünü düşünmeli, kendisi için söylendiğinde hoşlanmayacağı sözleri başkaları için söylemekten çekinmelidir. İslâm ahlâkında asla yeri olmayan bu faaliyetler Allah'a karşı sorumluluk bilinci taşıyan Müslümanların değil, basit insanların işidir. Müslüman ise,

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا

“Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur.” uyarısının bilinciyle hareket eder. Ve kendisine her şeyden daha yakın olan Rabbinin

وَتَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

her an onu görüp duyduğunun farkındadır.²⁵ Zira insanların aralarındaki gizli fısıldaşmalar da dâhil olmak üzere, Rabbinin her şeyden haberdar olduğunu ve gün geldiğinde yaptıkları işleri kullarına birer birer bildireceğini bilir:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يُكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَٰبِعُهُمْ وَلَا حَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا آدْنَىٰ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

“Görmez misin ki Allah göklerde ne varsa, yerde ne varsa bilir! Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir.”²⁶

Mevlânâ Hazretleri'nin feyiz dolu nasihatlerine kulak verelim:

“Bu dünyanın dedikodusu, toz gibidir. Gönül aynasını örter. Sen aklını başına al da, bir zaman için susmayı huy edin.”

²¹ Müslim, Akdiye, 12

²² Beyhakî, Şuabü'l-îmân, VII, 494

²³ Buhârî, Vudû, 55

²⁴ Buhârî, Edeb, 50

²⁵ Kâf, 50/16

²⁶ Mücâdele, 58/7

Unutmamalıdır ki, kâmil bir mü'min, gücü nispetinde ve daima Allah'ın yarattığı her varlığın yardımına koşacak, günaha olan nefreti günahkâra taşırmayacak, bilâkis onları merhametle kucaklayacak, onlara yılanların soğuk ve zehir saçan diliyle değil, rahmet lisanıyla yaklaşarak gönüller fethedecektir.

İlâhî neşve ile dolmak isteyenler, gönül bahçelerinden kendilerine karşı yapılan yanlışlara karşı af râyihaları yayan kimselerdir. Zira affederek kendi affımıza zemin oluşturabiliriz. Affedemeyerek, insanların dedikodusunu yapan kimseler ise, hakikatte kendilerini helâk etmiş olurlar.

Yâ Rabbi!.. Gönümüz ve dilimiz, ilâhî hikmet ve esrârına mâkes bir ayna olsun. Oradan bütün mahlûkâtına karşı şefkat, merhamet, lutuf, af, güzellik ve ihsanlar yayılsın!..

Bizi dünya hayatını ziyâna uğratıp âhiret müflisi hâline gelmiş kullarından eyleme!.. Âmin...

ornekvaazlar.org